

УДК 821.161.2.09 Косач

ОЛЬГА АЛЕКСЕЄНКО

м. Кіровоград

oliaalekseenko25@gmail.com

ОПОЗИЦІЯ «УКРАЇНА» – «МОСКОВІЯ» В ІСТОРИЧНІЙ ПОВІСТІ ЮРІЯ КОСАЧА «ГЛУХІВСЬКА ПАНІ»

У статті аналізується історична повість українського письменника-емігранта Юрія Косача «Глухівська пані». Проаналізовано концептуальне протиставлення духовного світу Московії та України. З'ясовано художні засоби та прийоми реалізації цієї опозиції на сюжетно-образному рівні. Описаний новаторський підхід автора до трактування окремих історичних персонажів.

Ключові слова: історична проза, повість, художній світ, поетика, психологізм, хронотоп.

До українського читача, хоча і з великим запізненням, приходять яскрава творчість Юрія Косача – одного з найталановитіших українських письменників, який в історичному плані художньо відтворював два світи – Європейський та Український світ. Це єдиний письменник, котрий спромігся на зображення такого широкого топосу – українського і європейського. І кожний з них набув глибокого художнього засвоєння.

Художні пошуки Юрія Косача відбувалися в руслі європейської культурної традиції, особливо близької йому ще й завдяки доброму знанню кількох іноземних мов. Письменник-емігрант відстоював потребу оновлення вітчизняного мистецтва слова, в історичній прозі він активно розробляв недостатньо висвітлені, як у белетристиці, так і в наукових розвідках, актуальні для свого часу теми і проблеми; пропонував власні, нерідко контрверсійні трактування подій і постатей минулого; сміливо експериментував з поетикою тексту; апробував нові методи освоєння (охудожнення) історіографічного матеріалу. Письменник зробив неоціненний внесок у розвиток вітчизняної історичної прози.

«Ідейно-тематичний рівень Косачевого доробку, – зазначає Сергій Романов – надається до змістово-сенсової «типологізації», а відтак і увиразнення основних для цього письменника метатем: «боротьби / взаємодії двох народів, культур»; «суперечностей нового і старого (конфлікт двох поколінь,

традицій, епох)» та «самореалізації людини в історії» [1, 229].

Для оповідань «європейського циклу», де йдеться про перебування українців на Заході, найбільш актуальною виявилась перша метатема, точніше – друга її частина. «Визначальною тут стала авторська скерованість на продуктивний пошук втраченої традиції органічних зв'язків батьківщини із рештою цивілізованої Європи. Зусилля Ю. Косача, (...), спрямовувалися не на **відкриття** України для західного світу, а на своєрідне **перевідкриття**, тобто на відшукування в минулому фактів, які б безпосередньо засвідчували (підтверджували) її належність до європейського світу» [1, 229].

«На відміну від оповідань «європейського циклу», у творах, де показується протистояння українців натиску східної імперії, зроблено акцент на першій, а не другій частині названої метатемі, – «боротьби двох народів, культур». Аналізуючи співіснування України та Росії, Ю. Косач звертається до, по суті, визначального періоду у відносинах двох країн: занепаду, а фактично анексії царизмом у середині XVIII століття Козацької республіки» [1, 229]. Найяскравіше метатема «боротьби двох народів, культур» розкривається у повісті «Глухівська пані», де письменник відстежує реакцію на ці події представників вищих верств тодішнього українського суспільства. Опозиція «Україна» – «Московія» реалізована через образну систему, хронотоп і т. д. Актуальність даного дослідження полягає

у осмисленні художнього втілення опозиції «Україна» – «Московія» в історичній повісті Косача «Глухівська пані».

Частковий аналіз повісті здійснювався в працях багатьох авторів: Агеєва В. «Юрій Косач» [2], Романов С. «Жанрові та сюжетно-композиційні особливості історичних повістей Ю. Косача» [3], Ромащенко Л. «Тематична і жанрово-стильова палітра історичної прози Ю. Косача» [4], Стех М. Р. «Юрій Косач про «Людей старої України» [5] та інші. Але дослідники здебільшого розглядали твір на ідейно-тематичному рівні, поетиці твору увага майже не приділялась.

Головна героїня повісті – Анастасія Скоропадська, дружина покійного гетьмана Івана Скоропадського. Ця жінка була однією із найвпливовіших осіб свого часу, про яку знали далеко за межами країни, зокрема, у Росії та Польщі. Якщо про гетьмана, Івана Скоропадського, історики писали по-різному: від поміркованого позитивного до вкрай негативного, то про неї переважно піднесено. Вона відома своїм рішучим характером, і, маючи величезний вплив на свого чоловіка-гетьмана, нерідко втручалася у перебіг державних справ. Тому й побутувала серед козаків примовка: «Іван носить плахту, а Настя – булаву». Анастасія Скоропадська «була перша із дружин козацьких гетьманів, – зазначав Марко Роберт Стех, – яка спромоглася у принципово патріархальному, а то й у багато чому женоненависницькому, козацькому середовищі здобути владу першої особи Гетьманату. Вона досягнула тої мети завдяки особливо енергійній вдачі і гострому розумові (дарма що була неписьменна), використавши пасивність Івана Скоропадського, просунутого Петром I на пост гетьмана 1708 року в ролі суперника Івана Мазепи, який заключив антимосковський союз із королем Швеції Карлом XII. В обхід свого на двадцять п'ять років старшого чоловіка Настя-гетьманіха встановила безпосередні зв'язки із царськими урядовими колами й енергійно використовувала їх для нагромадження великих маєтків і для підтримки інтересів своїх численних родичів» [5, 225]. У творі Юрія Косача висвітлено останній рік життя гетьманової (грудень 1728 – грудень 1729 рр.).

Форма викладу матеріалу у творі відрізняється від традиційного. «Взагалі письменник може найбільше тоді проявитися, – писав Юрій Мушкетик – коли пише ні про що (це уявно ні про що), коли немає основ якоїсь відомої події, інтриги. У Косача чимало таких повістей. От, наприклад, «Глухівська пані». Жінка покійного гетьмана Івана Скоропадського сидить у Москві, вибиває собі маєтності, а потім їде до Глухова додому і там помирає. Ну який це сюжет? Але наскільки передана вся психологія, обстановка того часу, наскільки зрима ця дорога...(...) Рівень Юрія Косача недосяжний» [6, 11].

Головну героїню, Анастасію Скоропадську зображено в тяжкій для неї й для України час. Яскравій, розумній, владній жінці, яка вирізняється з-поміж оточення, спілкується з найвищими російськими державотворцями стає зрозумілим, що «тепер всім править не Глухів, а Москва» і нема чого сподіватися з чужих рук дарованої волі.

Символічним є образ смерті, який наскрізно пронизує всю повість і створює кільцеве обрамлення. Цей образ постійно супроводжує головну героїню твору. Повість розпочинається із опису прощання Анастасії Скоропадської із царівною: «В Москві пані вперше подумала про смерть. Це було тоді, коли вмерла сестра малого імператора, царівна Наталія Олексіївна» [7, 381]. «Така була смерть. Такий був її льодовий глибокий віддих, неописаний маєстат. Пані вперше почула тоді той звук смерті, той власне порожній, мертвий звук, але лункий, як рокіт далекого спізненого грому. Відчула виразно (могла докладно розповісти) те небувале враження: ось вона сидить у величезній холодній залі; за високими вікнами хуга і хтось велетенський, без статі, без обличчя, немов лицар, увесь закований у залізо, немов суворий схимник їде до неї мірним кроком. Пані хотіла крикнути, але крик умер не народившись – вона глянула на вмерлу, що лежала спокійна й тиха, мов зимовий сумерк. «Тоді вже нічого нема, – подумала пані, – тоді тільки спокій» – і відійшла» [7, 382].

Після прощання з померлою гетьманова поїхала «в Китайгород, до Богоявленського монастиря, де недавно відкуплено двір

у Голіцина» [7, 382]. Супроводжував її небіж – Яків Маркович, образ якого розробляється паралельно із основним образом Анастасії Скоропадської і підпорядковується йому. Дорогою небіж розповідав пані різні історії, але та його не слухала. Вона поринула у спогади, згадувала минулі події зі свого життя, покійного чоловіка – гетьмана Івана Скоропадського, образ якого постає у творі через призму її спогадів.

Трактування автором ролі Івана Скоропадського відмінне від традиційного: прозаїк намагається виправдати гетьмана перед Україною як людину, котра в найскладніших умовах робила для свого народу все, що могла. «Загалом діяльність останнього, – зазначає Людмила Ромащенко – оцінюється неоднозначно. Найбільшого розповсюдження набула думка, що він, будучи слабовольним, слабохарактерним, недостатньо протистояв волі Петра I, приймав рішення під впливом численної рідні, особливо дружини Анастасії. Існує й інша думка: гетьман був одним із найвидатніших полковників часів Мазепи, його щирим однодумцем і робив усе можливе для збереження прав української держави та її населення, у своїх універсалах не називав Мазепу «зрадником», сприяв поверненню з еміграції його прихильників, протестував проти утисків російського самодержавства. Чи не тому Пилип Орлик, автор Конституції самостійної демократичної України, відгукнувся про нього, як про свого «великого і любимого приятеля» [4, 87]. Юрій Косач, зображуючи Гетьмана, йде за другою схемою. Іван Скоропадський у повісті постає як мудра, віддана своїй Батьківщині людина та видатний полководець: «Це була людина, яка за клопотами ніколи не могла бути собою. Клопотів було так багато, гетьманство тяжке, стопудове, вічно гризся й журився, вічно мав прикроші, а так любив спокій (...)» [7, 384]. У передсмертних мареннях сам гетьман виправдовувався перед Іваном Мазепою: «Гетьман не я, а ти, Ваша Милосте; не гнівайсь, тяжке мені було це заступництво; один Бог знає, але отчизни не міг покинути на поталу. Все, що міг схоронити, зберіг, старався, не раз кривлячи гордістю й честю» [7, 385].

Скоропадський постає людиною тихою, сумірною, доброю, що не вмів належно

постояти за Україну, але йому не байдужа доля вітчизни, йому болять лиха і нападні рідного краю. Драматично звучить у творі спогад про царський указ, за яким усі справи в Україні мала вирішувати Малоросійська колегія, що було крахом вольностей і свобод України, смертним вироком їй та старому гетьманові, чиє серце не витримало такої наруги: «Коли за останнього побуту в Москві прийшла відомість про Малоросійську Колегію, гетьман охляв зовсім, упав. Вже несила було змагатись. Так і зігнів із журби, із страшною, схованою глибоко туги, що роз'їдала нутро, мов іржа» [7, 384].

Петро I зображений у творі в образі ката: «Така прикра була тінь ката: притьмарила його (Скоропадського – О. А.) особистість зовсім. На кілька днів перед смертю він все шепотів, озираючись злякано, немов був певний, що він є тут, він, який все бачить і все чує, високий проклятий кат» [7, 384].

Тривале перебування Анастасії Скоропадської в Москві дає змогу автору показати побут та культуру іншої країни. Сама Анастасія Скоропадська приїхала до міста з метою повернення своїх маєтностей саме перед коронацією Петра II: «25 лютого короновано врочисто Петра II, а 26-го відбулась аудієнція в Грановитій палаті для всіх українців. Всі на чолі з гетьманом підходили до руки. Цар посміхався. Шереметев і Геннінг шепотіли йому щось до вуха. Він кивав головою, і врешті всі розходились, не знаючи гаразд: чи все це на добро, чи на зло» [7, 386]. Зміна влади могла б давати надію на відновлення партнерських стосунків між державами, але змалювання автором нового монарха відразу розвіює всі надії: «Малокровний, довголиций хлопчина під балдахіном і в мантиї та з імператорськими регаліями виглядав, якби зляканий і засоромлений школяр» [7, 387]. Але приїздили «щодня нові люди з України, бо там чомусь кожний гадав, що тепер починається щось нове» [7, 387]. «Одна гетьманова, якій про всі ці справи й обіди доносив небіж, ехидно посміхаючись, нічому не вірила. Вона була тієї думки, що ніяких особливих змін не буде за цього царювання і ні за що Москва не поверне Богданових пактів у давню силу. «Про мене, – говорила, – тіштеся всі, але я не маю

чого, і все це недаремно. Ціла наша політика тепер одна: станьмо твердо на землю, на маєтності, щоб потім не були наші внуки пахолками у Наумових і Шереметєвих. З того паперового гетьманства, з тих обідів ніякої потіхи, бо всім править не Глухів, а Москва, і нема чого од неї сподіватись пільги...» [7, 388]. «Все це дурниці, – гнівно говорила гетьманова. – Москва однією рукою може дати, і то крихти, а другою забере втричі стільки. Так було й буде...» [7, 388]. Гетьманова «на політику мала свої погляди – зовсім не залежні од особистих примх і міркувань, мала досвід довгих років Іванового гетьманування і могла судити. «Малую Росію к рукам прибрать», – дуже любила повторяти ці Петрові слова, що так криваво вбили у її пам'ять» [7, 388].

Якщо Петро I постає у творі владним, рішучим та жорстоким, то Петро II – безликим, слабохарактерним, не здатним на зміни у створеній попередником системі: «Поко罗纳ційні дні тяглися довго, бо ж треба було як слід відсвяткувати початок володіння нового монарха, якого, до речі, ніхто особливо не помічав. Взагалі мало про нього й говорили: так, якби й не було його (...). Тепер він завжди мовчав. У всякому разі він був кращий, ніж та проклята маркітантка-повія і Меншиков» [7, 387].

У творі протиставляється не лише правляча верхівка, а й її оточення: «гетьманова не мала довір'я ні до кого з нових людей, ні з генералітету, ні зо старшини. Це був дрібний сутяжний народець, що йому гріш ціна. Вистерігалась при них щось важливе сказати, щоб не побігли донести» [7, 389]. Тут постає метатема «суперечностей нового і старого». Анастасія Скоропадська «шанувала з теперішніх тільки старого гетьмана й усіх полуботківців. Це була стара гвардія, незломна й чесна, їй не могла прийти у голову якась підлота. І гетьманова знала, що вони справді віддані отчизні. Бо тим, які кричали і хвалились своїм свободолюбним духом, роздирали жупани за Неньку, не вірила – знала чимало їх, патріотів, що перші бігли по цареву ласку й готові були продати брата й батька за сяку-таку маєтність. Шанувала ще також запорожців і всіх тих, хто був за кордоном» [7, 389].

Справи гетьманової в Москві затягались: «Пані чекала на рішення Тайного Верховного Совіту: просила вона скасувати указ, що відібрав їй привілеї і дипломи, та віддати їй забрані села. Але Совіт радив довго й пиняво, відволікав постанову, й пані мусіла хоч-нехоч сидіти в Москві» [7, 389].

Опозиція двох держав зображена не лише на рівні персонажів, подій, а навіть на побутовому рівні. Анастасія Скоропадська «купила два двори у Гагарина на Тверській вулиці і в Голіцина в Китайгороді. Треба було їх упорядкувати й навіть дещо перебудувати, бо пані не любила московського будівництва. Спроварила для цього майстрів із Глухова» [7, 390].

Москва в повісті постає в образі якогось незрозумілого звіра: «Москва мерехтіла у вікнах, припала до снігу кострубатим потворним кадовбом якогось дивного звіря» [7, 383]. У домі гетьманової ніхто «не любив Москви за її якусь вайлувату ехидність, нещирість гостинність. Все здавалось, що вона дивиться з-під ока, дикого, розбійницького і, влесливо посміхаючись, тримає за пазухою руку на ножі» [7, 391]. Тому закінчивши свої справи «пані зітхнула з пільгою. В Москві вже не було чого гаятись. 27 травня 1729 року пані з Уляною й Уляниною дівторою виїхала» [7, 392].

Повернення із Москви до Глухова зайняло кілька місяців. У гетьманової «на душі було легко, легко. В Москві знала завжди одні тільки клопоти й тривогу, ні одного безжурного дня. (...) Цю дорогу з Москви пані любила. Нею завжди поверталася ще за життя гетьмана. Навіть коли пусто й сумно було на серці, прояснялось і забувалось усе, бо це вже була близько рідна сторона, близько була Україна» [7, 392]. Дорогою багато розмовляли, а щовечора «біля ватер завжди сидів довго весь обоз: то гуторили, то слухали співів та ігор челяді з донцями» [7, 395].

Пряма мова героїв займає важливе місце в творі, зокрема діалоги Анастасії Скоропадської та Якова Марковича. Саме в ній розкриваються думки, судження героїв, їхнє ставлення до мистецтва, природи, політичного устрою тощо. Діалоги виконують подвійну роль – вони виступають і як засоби індивідуалізації

створених автором образів і як частина «змістоформи», оскільки створюють ілюзію перебування читача у світі того часу. За допомогою діалогів час ніби «зупиняється», уповільнюється, наближається до реального. Це дає змогу психологізувати образи та більш аналітично показати минулі реалії.

Одного вечора, розмовляючи з Марковичем, пані «знову подумала про смерть, вдруге цього року, так, як тоді, біля гробу царівни, і, (...), знов уявила собі смерть, але інакше: це була лагідна весняна тиша, це був спокій глибокої зоряної ночі, коли всі речі – виразні і легкі, осяяні місяцем, мов неземні, мов не з цього світу; і тоді так радіє холодна й свобідна душа та, відриваючись од тіла, летить у нескінченну далеч космічної безодні. Але це була тільки мить» [7, 399].

Повернувшись до Глухова, Анастасія Скоропадська починає впорядковувати всі справи. До неї «увесь час приходили з поклоном ближчі й дальші родичі, знайомі, поздоровляли зо щасливим закінченням справи, розпитували про нового імператора й Москву, а потім наввипередки починали розповідати про глухівські новини» [7, 403]. Гетьманова завжди трималася достойно, але слухала не всіх, хто до неї приходив, а лише тоді, «коли вони (розмови – О. А.) не порушували її гідності. Розуміла добре нахил маленьких людей встрявати в чуже життя й цікавитись дріб'язками» [7, 403]. Пані «знала в глибині душі, що ще багато могла б сказати нового, що ті всі люди, які прийшли по ній, малі біля неї, дрібні, не мають ані частини її великих планів, її просторих горизонтів, її прозорої рівної мудрості. Вони ж і тепер, хоч і не любили її, не могли ані жити, ані думати без неї, прибігали самі або через других просили поради в найдрибніших, дитячих справах. Фактично її влада ніколи не кінчалася. Однак це вже було не те, зовсім не те» [7, 402].

Сам Глухів, на відміну від Москви, постає як столичне місто, відомий культурний осередок: «Апостол завів скрізь німецькі порядки, величні зміни сердюцьких варт, паради полків, виїздив на місто у великому блиску, вимагав од усіх якнайбільшої впорядкованості і зовнішнього доброго вигляду, любив послух і дисципліну, може, аж до перебільшення» [7, 404]. І збиралась до гетьманича місцева

еліта не для бенкетів, а «для дискусій про політику кардинала Флері й філософічні системи Бекона з Веруламу та Картезія» [7, 406]. «Однак осередком усього всеж таки не були ані двір гетьмана, ані палац Шаховського, а дім пані Настасії, яку ніхто не переставав називати ясновельможною. Там сходились усі партії, усі непримирені й «коти на льоду», всі певні й непевні. Перед панею вони були рівні, бо та за всіх і для всіх була найвища, не тримала нічиєї сторони, не належала до ніякої партії, мала свобідний осуд і незалежну думку. А це вміли навіть тоді шанувати» [7, 405].

Анастасія Скоропадська зображена не лише хранителькою родини, роду, а й національної духовності: «Харлампієва Пустинка була злеліяною мрією гетьманової. Вивести там монастирські угіддя, поселити черниць, закласти цілий городок, що гарно височився б над Артополозьким степом, – ось було діло, що поміж іншими гетьманова хотіла чомусь скоріше, якнайскоріше закінчити» [7, 410].

Гетьманова часто приїжджала до черниць, які «були посередницями між суетою земною й спокоем світу потойбіч, вони давно вже збагнули всім своїм еством, що смерть – це визволення душі од тілесної пристрасті, од світової метушні, що це бистрий льот її в неоглядну блакить вічного, безсмертного існування. Так от чим жила пані. Вона цілий рік звільна приготувляла себе до смерті» [7, 415].

Будуючи монастир, «хотіла пані увіковічити свою пам'ять. Але попри всі старання закінчити храм якнайскоріше, будова не йшла хутко. Зважити треба й те, що одночасно будувались у Глухові нові хорони. Майстри просто розривались, робітники працювали вдень і вночі, а проте до падолиста, до перших снігів, поставлено тільки зруби. Потім панію відірвали знову справи. Вже не могла доглядати робіт і поволі привчала себе до думки, що не побачить свого храму в його повній красі» [7, 417].

Одного грудневого дня «в домі Шаховського посвячено світлицю, обернену в церкву» [7, 418]. Анастасія Скоропадська теж була на святі, «це було часте видовище в Глухові. Пані Настасія мусила бачити його сливе що другий день, бо чоловіки були на те, щоб пити, бо на бенкетах можна було залагодити багато важних справ, бо всіх москвинів мож-

на було з'єднати добрим почастунком. Але пані знала для всього міру» [7, 422]. «Пані ніколи не пила. На всіх бенкетах вона мала найзимнішу голову за всіх, все пам'ятала, кожного чула й бачила, й це потім додавалось» [7, 422]. З бенкету пані пішла першою. Йдучи пустими кімнатами палацу, вона несподівано почула своє ім'я. Гетьмановій здалося, що її гукнув «його милість полковник стародубський» [7, 424]. Коли її знайшов Маркович, пані знепритомніла.

Анастасія Скоропадська захворіла, «вже від восьмого грудня лежала в безпам'яті, у сильній гарячці. Опам'ятувалася на короткий час і знову западала, і знову маячила, горіла» [7, 424]. Гетьманова передчувала власну смерть, говорила, що «з цієї недуги не встану» [7, 427]. Тому поспішала впорядкувати всі земні справи, дати останні розпорядження: «Треба скінчити всі справи зо світом. Тобі буду спокійніша» [7, 428]. Її постійно мучив якийсь лист. У передсмертних мареннях, виправдовуючи свого чоловіка перед Мазепою, вона теж про нього постійно згадувала: «лист прийшов запізно, що полковник стародубський не винен у нічому, що гетьманство було тяжке, немов гора, що ніхто не знає про довгі ночі безсонні, про ганьбу всю й наругу, про біль, що глодав серце і таки зглодав» [7, 426]. Це був лист «од ясновельможного, покійного Мазепи, в лютий той час» [7, 428].

В останній день життя Анастасії Скоропадської її відвідав гетьман Данило Апостол. Вони довго розмовляли, зачинившись удвох у кімнаті. Ніхто не знав про що вони говорили, але гетьман, вийшовши від хворої, «був збентежений, нервовий, мов пригадав би щось давно забуте, мов зранив давно вже загоєну рану» [7, 432]. Яків Маркович, зайшовши до кімнати гетьманової після цієї розмови, знайшов залишок недогорілого Мазепиного листа.

Вечором пані стало гірше – «всі чекали кінця» [7, 433]. Вночі Анастасія Скоропадська останній раз опритомніла, веліла зібрати всіх найближчих родичів щоб попрощатись. Розмовляючи з рідними гетьманова ніби підводила підсумок свого життя, давала настанови рідним: «Зависть людська велика, (...) Пам'ятайте про вічистий побит, дороги. Всі колотнечі житейські малі супроти вічного життя. Я це

збагнула аж недавно (...). Життя – цінний дар, діамантовий скарб... але вічистабитність ще більша...» [7, 434]. В колі рідних і найближчих друзів гетьманової не стало.

Анастасія Скоропадська – розумна, високодуховна, багатогранна особистість, яка спілкуючись із найвищими російськими державотворцями розуміє неможливість повернення Богданових пактів. Тому вона намагалась «улаштувати своє життя на незалежній матеріальній основі. Але це не значило, що гроші й багатство ставить понад усе – просто це був єдиний засіб жити так, як хотілось, це було значне улегшення життя» [7, 407].

У повісті протиставляється два типи образів – «безлика» і безпринципна імперська людина і представники справжньої національної еліти. Репрезентантами останніх є Анастасія Скоропадська, а також її небіж Яків Маркович. Автор дуже досконало зміг передати за допомогою літературних прийомів психологічні особливості Анастасії Скоропадської, показати багатогранність її особистості.

Юрій Косач у повісті «Глухівська пані» показав себе як майстер деталей, які несуть сенс доби. Повість «Глухівська пані» «є вершинним досягненням прозаїка» [3, 484] в період міжвоєнтя.

Список використаних джерел

1. Романов С. М. Юрій Косач між минулим і сучасним. Історична проза письменника 1930-х років : монографія / С. М. Романов. — Луцьк : Редакційно-видавничий відділ Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2009. — 268 с.
2. Агеева В. Юрій Косач / В. Агеева // Слово і час. — 1995. — № 1. — С. 21—26.
3. Романов С. Жанрові та сюжетно-композиційні особливості історичних повістей Ю. Косача / С. Романов // Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр. / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, Наук.-дослід. ін-т Лесі Українки ; [упоряд. Н. Г. Сташенко]. — Луцьк, 2008. — Т. 4, кн. 2. — С. 478—489.
4. Ромащенко Л. Тематична і жанрово-стильова палітра історичної прози Ю. Косача / Л. Ромащенко // Вісник Черкаського університету. Серія: філологічні науки. Випуск 188. — Черкаси, 2010. — С. 86—92.
5. Стех Марко Роберт. Юрій Косач про «Людей старої України» / М. Р. Стех // Кур'єр Кривбасу. — 2012. — № 274—275. — С. 223—227.
6. Мушкетик Ю. Світ оскотинюється, а з ним і література / Ю. Мушкетик // Урядовий кур'єр. — 2010. — № 199. — С. 11.
7. Косач Ю. Історичні твори: в 3 кн. / Юрій Косач ; упорядкув. Р. Радишевського. — К. : ДП «Вилавничий дім «Персонал», 2010. — Книга 1 : Рубікон Хмельницького / передм. Р. Радишевського та Г. Семенюка. — 586 с.

OLGA ALEKSEIENKO

Kirovograd

THE OPPOSITION «UKRAINE – MUSCOVY» IN HISTORICAL STORY OF YURII KOSACH «LADY FROM GLUKHIV»

The historical story «Lady from Glukhiv» after Ukrainian emigrant writer Yurii Kosach is analyzed in the article. The conceptual contradistinction between the mental world of people in Ukraine and Muscovy state are investigated. Also artistic devices and means the writer used to realize this opposition on narrative and figurative levels are explored. The innovatory approach of the author to treating historical characters is described in the article.

Key words: historical prose, story, figurative world, poetics, psychologism, chronotope.

ОЛЬГА АЛЕКСЕЕНКО

г. Кировоград

ОППОЗИЦИЯ «УКРАИНА» – «МОСКОВИЯ» В ИСТОРИЧЕСКОЙ ПОВЕСТИ ЮРИЯ КОСАЧА «ГЛУХОВСКАЯ ГОСПОЖА»

В статье анализируется историческая повесть украинского писателя-эмигранта Юрия Косача «Глуховская госпожа». Проанализировано концептуальное противопоставление духовного мира Московии и Украины. Определены художественные средства и приемы реализации данной оппозиции на сюжетно-образном уровне. Описан новаторский подход автора к трактовке отдельных исторических персонажей.

Ключевые слова: историческая проза, повесть, художественный мир, поэтика, психологизм, хронотон.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2016

УДК 821.161.2-29

АНАСТАСІЯ БАБЕНКО

м. Київ

n_babenko@bigmir.net

**УРБАНИСТИЧНИЙ ПРОСТІР
ЯК ДЕКОНСТРУКЦІЯ ЛЮДЯНОСТІ У КНИЗІ
СЕРГІЯ ЖАДАНА «МЕСОПОТАМІЯ»**

У статті розглянуто особливості авторської інтерпретації образної системи; дослідження цього сегменту національного літературного простору є надзвичайно актуальним, враховуючи досить однобокий та несистемний підхід до аналізу творчості Сергія Жадана загалом. Зазначено як змінилися погляди «вічного підлітка» на розуміння впливу урбаністичного простору на людину.

Ключові слова: автор, місто, образна система, роман-потік, інтелектуальні мотиви, урбаністичний дискурс, філософський дискурс.

Представляючи книгу С. Жадана «Месопотамія» як лауреата літературної премії «Ангелус» 2015 року, польська преса так коментувала її зміст читачам: «Месопотамія» не є політичною, це балада про заплутані долі мешканців Харкова, які балансують і об'єднують любителів випити, побитися і кохатися. Читача захопить українська реальність і тема любові... «Месопотамія» поєднує у собі поезію

та прозу, а розповіді про Харків мають свій контрапункт наприкінці книги – у вигляді віршів» [1]. Натомість українські читачі жваво спостерігали за тим, чи отримає премію Книга року ВВС–2014 цей твір. І хоча лауреатом стала книга Софії Андрухович «Фелікс Австрія», однак дискусії довкола цього твору не припинялися. Й автор вимушений у численних інтерв'ю давати відповідь усім